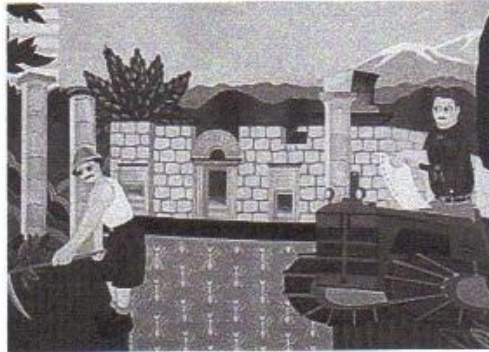

בוקובזה – המרגל שפיתה אותי

דנה יגמן
30/05/2012

ראיון עם אליהו אריק בוקובזה בעקבות תערוכת היחיד "במקום הזה" בקיבוץ ברעם

בוקובזה החזמן על יד מוזיאון בר דוד בקיבוץ ברעם ליצור תערוכה. כמו התערוכות הקודמות שיצר "בצלאל גרסה ב" במסגרת 100 שנים לבצלאל והתערוכה על גוסמן במזיאון גוסמן גם כאן היה חשוב לבוקובזה לתפור את התערוכה ספציפית עבור הקיבוץ. התערוכה מחולקת לשני חלקים: חלק אחד הוא הקיר הפרטי – קיר זה מכיל ציורים מעשר השנים האחרונות אשר לא הוצגו באף תערוכה והם חלק מאוספים פרטיים של חברים ומשפחה. אלו ציורים שלא הוצגו עד כה באף תערוכה.

החלק השני הוא הסדרה "במקום הזה" בה מצייר בוקובזה סצנות המבוססות על צילומי שחור לבן מתקופות ההקמה של הקיבוץ. לפני שבוקובזה מתחיל פרויקט הוא עושה מחקר מקיף ומעמיק של ההיסטוריה והדימויים מהארכיון הקיבוצי. אף הבחירה בצבעים מנסה להיצמד למציאות – למרות שהצילומים מהארכיון הם בשחור לבן נעשה תחקיר של התושבים למשל באיזה צבע היה חדר האוכל או בהתבסס על דימויים אחרים מהתקופה כמו מדבקות בצבע של בית הארזה המקומי.

קיבוץ ברעם הוקם ב-1949 על חורבות הכפר הערבי בירעם. שנתיים לאחר מכן זז הקיבוץ שני קילומטר הצידה כדי לא לשבת בבתיים של הערבים שמאוחר יותר נחרבו ונתרו רק בית הכנסת העתיק והכנסייה שהיו במקום. ב-1958 הוכרזו חורבות בירעם כגן לאומי. למרות ההבטחה של ממשלת ישראל להשיב את הבתים ואדמות הכפר לתושבי המקורים על פי המיתולוגיה של הקיבוץ כשחבריה ב-1949 עלו על הקרקע לראשונה נכתבה מגילה לאומנית על גאולת הקרקע ונקברה בכד חרס באדמותיה - ממש כמו טקס פגאני של "בעילת האדמה".

בציור הזה בחר בוקובזה שלושה אלמנטים מתמונת שומת יוצר תחביר חדש – קריאת המגילה על הטרקטור, חבר קיבוץ עוֹדֵר באדמה וברקע בית הכנסת. אמנם סצנה כזו לא התרחשה כך בשלמותה אך כל אחד מחלקיה התקיים בפני עצמו במציאות. לצד ההימנעות לפרטים הקטנים לוקח לעצמו בוקובזה את החופש לעשות דה קונסטרוקציה - מפרק ומרכיב מחדש את הסצנות כדי להעביר את המסר. אחד מתבירי הקיבוץ כפתיחת התערוכה כעם על המניפולציה, למרות שאף אחד מהפרטים לא הומצא והכל מתבסס על נתונים אמיתיים הוא מעולם לא ראה את שלושת האלמנטים באותו ההקשר. קריאת המגילה לצד קברתה באדמה וברקע חורבות הכפר עם בית הכנסת. ההקשרים והחיבורים החדשים שיצר בוקובזה מעלים סוגיות שונות מההיסטוריה של הקיבוץ לדין מחדש.

ציוריו של בוקובזה מתעתים כל הזמן. כמו ציור של שתי נשים פלסטיניות וגבר פלסטיני רוכב על סוס עם כנסייה ברקע – מתברר שמבוסס על צילומים של חברי הקיבוץ שהתחפשו לערבים במסיבת פורים. בוקובזה דורש מהצופה להיות ערני ולשים לב לפרטים, על פני השטח אלו תמונות תמימות של קיבוץ אך אם נשים לב שברצף אחד מופיעים לנו יהודים, ערבים (כביכול), בית כנסת, כנסייה קיבוץ ודגל אדום קומוניסטי נבין שלא ראוי אף פעם את כל העולמות הללו יחד באותו סיפור.

כמו "פוארן" או שרלוק הומס ציוריו של בוקובה תמיד טומנים איזו חידה אלגנטית, בה קודים שרק הוא יודע ועל הצופה מוטלת המשימה לפענח את המצפון שמוגש ברמזים. בוקובה "יש לי קודים קבועים: גברים אצלי תמיד יציירו עם שפם-נראה בגלל הרקע המזרחי, ויום למשל יתואר באמצעות גלים שבלוניים."

"התחפשות" לאמן אחר

בוקובה: "אמני בצלאל, אפריים משה ליליאן ואפילו גוטמן יחסית ל'אופקים חדשים' נחשבו לשוליים וגם יוחקו סימון הוא כזה-שוליים של הקאנטן. מעניין אותי להתחבר לאופציה הזו שהייתה דחיה, כמו הציור שלי שהוא שונה ממה שנחשב הבן טון."

בתערוכה זו החליט בוקובה לעשות סימולקרה, להיכנס למעליו של האמן הישראלי יוחנן סימון. יוחנן סימון היה בן קיבוץ בן שמואל-שהוא קיבוץ של השומר הצעיר בדיוק כמו קיבוץ ברעם. בזמנו צייר סימון על קיר חדר האוכל של בית הנוערם בקיבוץ בן שמואל. ציור הקיר התברר לציורי קיר חברתיים אחרים שמעשו בעולם באותה תקופה כמו הציור המקסיקני דיגו ריברה.

בוקובה: "היה לי קשה לחשוב על תערוכה בקיבוץ שמנותקת מהקיבוץ עצמו, יצאתי הדמיה במחשב שמתארת כיצד יכולה להראות התערוכה בחדר האוכל אפילו להציג את הסקיצות הם סירבו. ההדמיה עצמה מופיעה בתערוכה לצד הציורים, היא אמנם מתקיימת רק כאופן וירטואלי אבל הבנתי שזה לא חייב להתרחש באמת במציאות גם להדמייה עצמה יש כח השפעה. אני בודק תמיד האם ליצירת אמנות יש דרך להשפיע על המציאות ולשנות את הלכי הרוח. עצם העלאת הנושא גרם לכך שיתרחש דיון."

מעבר לרעיון של ציור הקיר ישנם אלמנטים רבים בתערוכה שמהווים כמעין ציטוט לציוריו של יוחנן סימון: ההרים הכחולים ורודים שברקע שאינם קשורים לאף מקום הם טריק של סימון כדי לאגן את ההרמוניה של הצבעוניות בתמונה. הטרקטור והדגל האדומים גם הם לקוחים מתוך כרזות של 'השומר הצעיר' שיצר סימון.

מזכיר הקיבוץ סיפר שהניפו דגלים אדומים השנה, אך הייתה התנגדות כי חלק מהקיבוץ כבר לא תופס את עצמו כ'אדום' כי הוא מעסיק עובדים חיצוניים רבים, אך אני בא להזכיר להם את הערכים עליהם מתבסס הקיבוץ, למרות שהפרקטיקה השתנתה אין זה אומר שהערכים צריכים להשתנות. גם כמעבדי ניתן להיות ערכי ולראות חברה שיוזנת. זה מעניין לראות איך התפיסה של אידאולוגיות משתנה לפי התקופה."

בציור של חדר האוכל למשל מספר בוקובה נוצרה גם הרכבה ממספר תמונות שחור לבן שקיבלו חיים חדשים. בוקובה לא בחר להציג את המחוללות על רקע חורבות הכפר אלא בשטח החדש של הקיבוץ. למרות שהציור הוא רעיוני הוא עדיין שומר אמונים להיסטוריה ולפרטים הקטנים.

בוקובה מראה לי ציור אחר שמבוסס על צילום שמוצג ביד ושם והוזמן ע"י אספן פרטי. בתמונה רצה המזמין לצייר את אחות אימו כילדה, מאחד והתמונות היו שחור לבן והאם לא זכרה את צבע עיניה של אחותה הרחיק בוקובה עד האחיינית כדי לצייר קרבת משפחה שטשאת את אותם הגנים.

הזזת המבט

נראה שתמיד מחפש בוקובה את נקודת המבט שלא רוצים להראות לנו. כמו בתערוכתו על הצייר גוטמן שהוצגה במוזיאון תחום גוטמן - בה חשף לראשונה בוקובה את גוטמן כחלק מהסצינות אותן צייר. אם ברבים מציוריו מופיעים בתי זונות, בוקובה זז כמה צעדים אחורה ו"רואה" את גוטמן כחלק מההתרחשות של בית הזונות. הזזת המבט הופכת את כל המשמעות, ולפתע נראה גוטמן כחייל בריטי קולוניאליסטי שמבקר זונות. כמובן שלא כולם קיבלו זאת באהדה, אבל זה תמיד המקרה בעבודותיו של בוקובה- תמיד מישורה לא מרוצה. "כסופו של דבר יש כמה רבדים אפשריים. תמיד החיבור שאני יוצר עם האסוציאציות שלי הוא זה שגורם להם להחזיק ביחד. מתייר (על פי התערוכה "צייר-תייר") עברתי להיות מרגל - לראות דברים שלא רוצים להראות לי, תייר ראה את מה שרוצים להראות לו. גם הגדירו אותי כסופ טרויאני - שעובד מהמרכז. דרך הממסד אבל מעביר עליו ביקורת."

קצת רקע אישי

בוקובה נולד להורים מתונים, גדל עד גיל שש בפרז' ואז עלה לארץ. אימו הייתה זמרת אופרה והחיבור הזה בין מזרח ומערב תמיד היה ברקע בילדותו. לכן הוא מדגיש מאוד חשוב לו תמיד לחתום את שמו המלא - אליהו אריק בוקובה שמייצג את החיבור הזה "תמיד חוויתי את הפער הזה בין סטריאוטיפים

להתאמה לסטודיו ומחר מאוד הגעתי לסוג של הכרה שאני לא רוצה להחלים, אסתטית אני מחובר לפונקציונליות והקניין של הבהאוס אבל גם לעומס וקישויות של המזרח. אני גם נגס."

בוקובזה עסק עד לפני שנתיים ברוקחות וניהל בית מרקחת שמשמש לו היום כבית וסטודיו לאמנות. אני שואלת אותו איפה הסטודיו ואנחנו עוברים לצידו השני של המלון - מאחורי העמוד והוא עונה לי: "כאן". ה"סטודיו" - הוא בד קנבס של שני מטר על קאן ומתחת שטיח גומי באותו גודל. "זה המקסימום של גודל העבודות שלי" הוא אומר "אם יש צורך בעבודה יותר גדולה היא תהיה מורכבת מ כמה חלקים של שני מטר. אני עובד במרחק של 30 סנטימטר מהבד אני חייב שהאמנות תהיה משולבת בחיים ולכן אני צריך לגור איתה שהסטודיו נמצא: כשעבדתי ברוקחות - זה היה מאוד פרקטי כי הייתי מצויר לפני או אחרי העבודה, כמו בזמן העבודה על התערוכה "פלורה" שהייתי קם לצייר בשש ובשמונה הולך לעבוד. לא מסוגל לעבוד בסטודיו שהוא לא הבית שלי. כל צייר מתאים את עצמו לדרך החיים שלו. זה פונקציונלי. אין הפרדה בין האמנות לחיים. אין גם רגע שאני מתנתק במחשבה מהציור. הוא גם חשוף לכל מי שמגיע הביתה בזמן התהליך וכל אחד יכול להגיב."

המעבר בין רוקח לאמן מצליח הגיע דווקא דרך האהבה לעיצוב. בוקובזה תמיד עיצב בתים ורהיטים כעיסוק משני וזמן אחד 1995 החזמן להציג בכתבת שער של מגזין "בניין ודיוור" את עיצוב הבית שלו. המגזין הוציא לפתע בתגובות דווקא על הציורים שהיו תלויים על הקירות. באותו רגע הבין בוקובזה שהתחביב שלו - לצייר חייב לעבור שידרוג לרמה מקצועית ובגיל 32 הלך ללמוד אמנות בקלישר.

הסגנון הנאיבי תמיד איפיו את ציוריו של בוקובזה. ובלמודיו לא היה קל למורים לקבל את סגנונו. אחת הביקורות של פנחס כהן גן שהיה המנחה שלו בזמנו היה: "רשום טוב אך נאיבי". מאותו רגע הרגיש בוקובזה שעליו להוכיח למורים שהוא יכול לצייר בכל סגנון: היפר ריאליסטי, מופשט וכו'. בסופו של דבר הבין שהסגנון הנאיבי הוא המקום הכי אותנטי עבורו ובחר בו מחדש. מאחר ובוקובזה הגיע בשל ללימודים יכל לספוג ביקורות ועדיין להישאר אמן לעצמו. לטענתו ללמוד אמנות בשלב מאוחר בחיים זו ברכה.

"מיעטתי לצייר פיזית בבית ספר כדי לא להתלכלך ולסחוב צבעים כי הייתי צריך ללכת לעבודה. למרתי יותר לימודי מחשב ותיאוריה של האמנות והרבה רישום ורק מעט ציור בכיתה. בסוף כל שנה הייתי מביא לביקורת את הפרוייקטים שצוירתי בבית. אני שמח שלמדתי אמנות בשלב הזה בחיי, באתי יותר מגובש. עם מטען אישי ויכולת לקבל את מי שאני. יכולתי לקבל ביקורת מבלי לאבד את האוטנטיות שלי."

ניתן לראות את הסגנון של בוקובזה עוד מימי ילדותו בקיר הפרטי - בכמה ציורי ילדות שנשרפו והודפסו על נייר ועליהם הוסף ציור באותו סגנון וצבעוניות רק כבוקובזה הבוגר, כפי שהוא אומר: "אני סוג של עקרון של רצף".

מופע של אדם אחד

בוקובזה היום רואה את עצמו גם כאוצר של התערוכות שלו. כל ציור שהוא יוצר מתוכנן מהתחלה כחלק מסדרה. הוא גם אחראי על עיצוב הקטלוג, כך שאין פרט בתערוכה שהוא לא מעורב בו. הדבר היחיד הוא מספר שאינו עושה - זו הכתיבה, לכן תמיד הוא מזמין מישהו חיצוני שיכתוב עבורו "התערוכה היא כמו ספר שאני כותב. אני מרגיש כמו סופר אבל אני מספר דרך דימויים. כל תערוכה מתקשרת לסגנון ולקודים שלי ויש תמיד מבהה תחבירי. אין אף פעם חץ בתערוכה שמכוון מאיפה להסתכל. אני מציג כמעט את כל הציורים שאני מצייר, אבל אני מצויר רק 10 אחוז ממה שאני חושב. פעולת הציור עצמה היא איטית וסדיונית מה מחייב אותי להיות מחובר ושלם לגמרי עם הציור. למרות שמבחינה רעיונית אני צויר פוסט מתשב ומצטט את שפת המחשב. בציור אני בעצמי הפוטושופ. אני אוהב את ההשהייה והאיטיות כדי ללכת עד הסוף ולהיות הכי מדויק אסתטית ורעיונית."

אתר האמנות ארטפורטל הוא הפורטל המוביל בישראל בתחום **האמנות**, האמנות והתרבות. באתר תוכלו למצוא מידע רב אודות תערוכות אמנות, מאמרים בתחום האמנות והתרבות, מידע על גלריות, פרום אמנות שוק חיים, חנות לממכר מוצרי אמנות, מידע על מוזיאונים ועוד. אנו מקדמים בברכה גלישה פעילה של המבקרים באתר ונשמח להכניס ידעו רלוונטיות אודות חוגי אמנות, סדנאות, מידע על אמנים חדשים וכל מידע אחר שהוא בעל תועלת לקהילת חובבי האמנות. הגלישה באתר מהווה הסכמה בלתי חוזרת לתקנון האתר ושימוש בכל אחד מהספסים שבאתר מהווה אישור למשלוח חומר פרסומי בהתאם לחוק